

Språkfrågor

Även du, min Brutus

Fråga: I en ordlista var ordet *även* översatt med *jopa*. Jag har trott att *även* alltid betyder detsamma som *också*. Hur hänger det ihop?

Svar: Huvudbetydelsen hos *även* är naturligtvis 'också'. Men ordet kan faktiskt ibland ha betydelsen 'till och med' (alltså 'jopa') när man vill framhäva motsats e.d. Svensk ordbok ger bl.a. följande exempel på *även* använt i denna betydelse: *Även hans värsta fiender erkänner hans förtjänster, Även du, min Brutus!*

Sina eller deras

Fråga: Det är inte alltid lätt att veta om det ska vara *sin/sitt/sina* eller *hans/hennes/deras*. Vilket ska jag välja i följande mening: *Forskarna tillfrågas om sina/deras åsikter?*

Svar: Språkriktighetsboken konstaterar att det faktiska bruket inte är konsekvent när det gäller *sin* respektive *hans/hennes/deras*, och att det därför är svårt att ge en heltäckande regel. Traditionellt har tumregeln varit att *sin* ska syfta på satssubjektet, men den regeln är för snäv. Språkriktighetsboken föreslår därför att *sin* helt enkelt reserveras för syftning **inom satsen**. Detta löser inte alla problem, men så länge satsen endast innehåller **ett** tänkbart korrelat (inte nödvändigtvis subjektet) är principen tillräcklig. Denna princip fungerar också i ditt exempel, och det går alltså bra att använda *sin*: *Forskarna tillfrågas om sina åsikter*. Däremot måste vi skriva *Hon frågar forskarna om deras åsikter*. I den satsen finns det nämligen två tänkbara korrelat, *hon* och *forskarna*, och om vi använde *sina* här skulle säkert de flesta anse att det syftar på *hon*.

ILLUSTRATION: MARTINA HUHTAMÄKI

På eller om höstarna?

Fråga: Är *på höstarna* rätt eller borde det vara *om höstarna*?

Svar: Det går att skriva både *på höstarna* och *om höstarna*, men det är vanligare att skriva *på*.

Avtal eller kontrakt

Fråga: Vad är skillnaden mellan ett *avtal* och ett *kontrakt*?

Svar: I många sammanhang är orden synonyma, men en skillnad är att ett *avtal* kan vara skriftligt eller muntligt, medan ett *kontrakt* vanligen är skriftligt.

Ska eller skall?

Fråga: Vilken form är det som gäller i skrift, *ska* eller *skall*? Vad säger språkvården?

Svar: Tidigare var *ska* enbart en talspråksform, men numera har den formen i hög grad tagit över också i skrift. I dag finns det en klar rekommendation om att det är *ska* som ska användas i lagspråk och motsvarande myndighetstexter både i Sverige och i Finland. Vi kan därför rekommendera formen *ska* i alla slag av text.

Boförälder och umgängesförälder

Fråga: Vilken är den svenska motsvarigheten till *lähivanhempi*, dvs. den av föräldrarna som ett barn bor hos efter en skilsmässa, och *tapaajavanhempi*, dvs. den förälder som barnet inte bor hos men som har rätt att träffa barnet?

Svar: På svenska kan vi använda *boförälder* eller *boendeförälder* respektive *umgängesförälder*.

Vem är äldst av de två?

Fråga: Jag tycker att det låter naturligt att använda komparativ vid jämförelse mellan två, t.ex. *Kalle är fem år och Pelle är tre. Vem är äldre?* Nu har jag sett att superlativ ibland används: *Vem är äldst?* Enligt min åsikt borde det finnas flera jämförelseobjekt om superlativ ska användas. Hur ska det egentligen vara?

Svar: Att använda komparativ (*äldre*) i stället för superlativ (*äldst*) vid jämförelse mellan två personer eller ting är en gammal finlandism som uppmärksammas redan i Hugo Bergroths *Finlandssvenska* (1917). Bergroth anför bl.a. exemplet *Vilkendera var större, Karl XII eller Peter den store?*, där man i rikssvenskan skulle använda *störst*. Också enligt Svenska Akademiens grammatik från slutet av 1900-talet används normalt superlativ även om jämförelseobjekten bara är två. Det heter alltså *Vem är äldst av de två? Det är Kalle som är äldst*. Det heter också *Jag känner den äldste av de två pojkar*. Detta gäller givetvis inte när konjunktionen *än* används: *Kalle är äldre än Pelle (men Pelle är längst av de två)*.

Helsingforsisk

Fråga: För några år sedan fick alla svenska hem i Helsingfors ett brev om bussbiljetter för skolelever. I brevet talades det om *helsingforsiska elever* i betydelsen 'elever som bor i Helsingfors' i motsats till elever som går i skola i Helsingfors men bor t.ex. i Esbo. Kan ordet *helsingforsisk* användas på detta sätt?

Svar: Det verkar vara så att ordet *helsingforsisk* inte går att använda som ett neutralt adjektiv i betydelsen 'från Helsingfors', 'i Helsingfors', 'bosatt i Helsingfors'. Vi kan inte gärna tala om **helsingforsisk trafik* och helst inte heller om **helsingforsiska elever*. Däremot kan vi tala om *helsingforsisk accent*. Då är det fråga om en viss inbyggd egenskap hos accenten. Ordet har alltså vissa semantiska nyanser som det kan vara lite svårt att definiera.

Tänker vi på städer i allmänhet verkar det överhuvudtaget inte vara vanligt med adjektiv som är avledning av stadsnamnet, och i de fall där det finns sådana används de knappast helt neutralt för att ange geografiskt läge. Man talar nog inte ofta om **stockholmsk trafik* i helt neutral bemärkelse.

En lite annan sak är det med avledda substantiv som *helsingforsiska* och *stockholmska* som betyder 'variant av svenska som talas i Helsingfors resp. Stockholm' eller 'kvinna från Helsingfors resp. Stockholm'.

Historiska riken

Fråga: Jag undrar om jag ska skriva *romarriket* eller *Romarriket*. När jag söker på internet är det blandat inne i meningar. Godkänns båda? För mej ser R bättre ut, för jag uppfattar det som ett namn på ett land/landområde.

Svar: Du ska använda liten bokstav: *romarriket*. Regeln lyder nämligen att historiska händelser och perioder ska skrivas med liten bokstav (Svenska skrivregler, punkt 8.20). Andra exempel: *trettiåriga kriget, franska revolutionen, stenåldern, medeltiden, inkariket*.

Grovkök

Fråga: Hur ska jag översätta *kodinhoito-huone*?

Svar: På svenska heter det *grovkök*. I Finland används också *hjälpkök* (efter *apukeittiö*), men det korrekta ordet är alltså *grovkök*.

Finsk flagga eller finsk flagg?

Fråga: Heter det *finska flaggan* oberoende av om man talar om den konkreta flaggan som vajar på flaggstången eller om fartygsregistreringar i Finland? Jag har själv i översättningar använt *flagg*, *flaggen* när jag avsett fartygsregistreringar.

Svar: Du har uppfattat saken rätt. *Flagg* används enligt Svensk ordbok med betoning på symbolvärdet: *segla under svensk flagg*. En koll på webben visar att det också är *flagg* som används i samband med fartygsregister; t.ex. *cypriotisk flagg*, *okänd flagg*, *valet av flagg*. Däremot är det inte vanligt att använda den bestämda formen *flaggen*.

Samvård

Fråga: Hur ska man översätta den finska termen *vierihoito* (eng. *rooming-in*), som betyder att en mor till ett nyfött barn får ha barnet hos sig och sköta det själv genast efter förlossningen?

Svar: På svenska används ordet *samvård*. Där det finska *vierihoito* gäller nyfödda i allmänhet tycks *samvård* i högre grad specifikt avse att sjuka och för tidigt födda spädbarn vårdas tillsammans med sina mödrar eller att hela familjen får vistas tillsammans. Ordet *samvård* används dock också i fråga om nyfödda i allmänhet.